

Immersiun tudestga en scolas romandas

La bilinguitad avanza da Brig a Porrentruy

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **La Quotidiana dals 11 da settember 2009 ha rapportà, davart cuss. gov. Pascal Broulis (VD), che sia gruppa parlamentara na l'haja betg tscherni sco candidat al cussegl federal perquai ch'el n'haja betg savì avunda tudestg.** Lezza dischillusiun d'in politicher che ha uschiglio sa verifitgà ha tratg endament ina critica ch'ins fa adina puspè a las scolas romandas en general: La disditga da lur instrucziun tudestga. Questa sa meglierescha dentant plaun a plaun. Lezza vieuta para da resultar per part d'in'otra midada bler pli vasta, numnadain la crudada dal mir da Berlin e la reuniun da la Germania; tut quai ha gea revalità il tudestg en l'Europa centrala. Prend'ins la Germania nova (82,4 milliuns olmas), quella da Berlin, pli serius che la veglia da Bonn? Pli decisivs èn segir il pais adina pli grond da noss stadi federal e quel adina pli modest dal franzos en Svizra ed en l'Europa. L'immersiun tudestga progredescha en mintga cas en las scolas romandas. Quai rapporta manidmain il magazin emnil «L'Hebdo» (Losanna) en ses numer dals 24 da settember. L'editorial da schefredactur Alain Jeannot (p. 13) constatescha: «Adina dapli studentas e students da Romandia tiran a niz il program Erasmus [da l'Uniu europeica] per sa prestar in bogn cultural a Minca u Berlin. En ils gimnasis crescha l'attracziun da la matura bilingua [franzosa e tudestga]. Emprendists e dischoccupads giuvens san oramai far in praticum linguistic da sis mais, e quai en lur domena da cumpetenza (...). Bandieral è cleramain il

Vallais, e quai da la scolina fin al gimnasi. Ins resguarda era la magistraglia futura, obligada da star in onn a Brig, e quai per mintga rom.» Brig-Glis (11 590 olmas), cun ses «Kollegium Spiritus Sanctus» e sia Scola auta pedagogica dal Vallais, è la citad principala da la part alemana dal chantun. L'autur resumescha la situaziun en Vad (662 655 olmas) sco suonda: «Ina ferma magistraglia germanofona stat a disposiziun en Vallais ed a Friburg; ina tala na datti en Vad betg. Il chantun Giura profita da la stretga vischinanza d'in chantun aleman [Basilea-Champagna]; quai manca en Vad, il principal chantun romand.»

Da chantun a chantun

La retschertga realisada da Tasha Rumley mussa in maletg pli precis: «Bunmain milli uffants svizzers van annualmain a far studis en in'otra regiun linguistica. Var 350 classas passentan plinavant ina u duas emnas en ina scola superiura partenaria. Talas dimoras curtas cudizeschan la quaida d'emprender e schizunt l'acquisiziun dal linguatg. Dentant (...) pertutga quai ina pitschna minoritad; (...) mo 5% dals uffants romands fan tras in'experientscha bilingua durant lur onns da scola (...). La Fundaziun CH (Soloturn) coordinescha ina vasta spierta naziunala gratuita da bilinguitad, sustegnida da la Conferenza svizra dals directurs chantunals da l'educaziun publica (...). La responsabla, Silvia Mitteregger, rapporta: «Ils chantuns bilings investeschan bler dapli en lez regard; quai pretendan lur 'legislaziuns' (...). Dapi 2005 han Friburg ed il Vallais elavurà lur 'concepts per emprender ils linguatgs'; i

stimuleschan las vischnancas a crear classas bilinguas. Er il chantun Giura ha stgaffì ina basa en ses program da legislatura 2007–2011; lez introducescha in partenadi uschè stretg cun Basilea-Champagna e Basilea-Citad ch'i para propi in chantun biling (...). Olivier Tschopp, schef chantunal giurassian da l'educaziun gimnasiala, punctuescha: 'Las scolas n'han betg spetgà ils chantuns per far atgnas experientschas. Nus avevan nossa politica da scola a scola; ussa manaina ina politica da chantun a chantun' (...). Quest entusiassem andetg dals departaments d'educaziun vegn dentant quindesch onns pli tard ch'en Vallais; lez ha fullà via [enturn 1995] creond classas bilinguas a Sion, Sierre e Monthey. Dapi lur han tschients uffants [romands] fatg atras uras da scienzas natiralas, d'istorgia u d'auters roms per tudestg (...). 22% dals gimnasiasts vallesans frequentan classas bilinguas» (pp. 44–45).

Tge segund linguatg?

La tscherna dal linguatg d'immersiun na cuntenta betg tuttafatg, perquai ch'ella discriminescha cleramain il talian. Ins sa far la matura bilingua cun talian en Grischun ed a Turitg; en Romandia na va quai betg: «Las spiertas resguardan cunzunt il tudestg ed ignoreschan il talian (...). Tgi che frequenta in gimnasi romand astga suttaimetter in agen project d'immersiun en il chantun Tessin, ma las autoritads da scola decidan sezzas sch'i acceptian u refuseschian» (p. 45). En gimnasis da Genevra e Neuchâtel studeg'ins per la matura bilingua cun englais; quai fan 480 a Genevra e 289 a Neuchâtel encunter mo 300 e 84 per

quella cun tudestg. Per questa davosa, en gimnasis giurassians e vadais, sa preparan respectivamain 70 e 321.

10avel onn da scola e dischoccupaziun

Ils davos onns han ins mess ad ir vias novas per umans giuvens vers l'enconuschientscha profunda d'in auter linguatg: «Per giuventetgna [romanda] motivada datti ina pussaivladad pretensiusa. Suentter la 9avla pon ins repeter la classa en ina scola superiura germanofona, nua ch'ins frequenta uras privatas sper l'instrucziun cuminaivla. Quai ha fatg Florine Simonin (16); ella stat a Porrentruy/JU ed ha frequentà la scola secundara da Birsfelden/BL durant l'onn da scola 2008–2009 cun in viadi da 45 minutas mintga di (...): 'A l'entschatta na chapiva nagut, (...) a la fin chapiva tut'. Ella ha s'integrada bain, schizunt en l'instrucziun d'englais sin basa tudestga. Problems finansials na davi betg, cunquai ch'il chantun sustegneva viadis e tschaveras (...). Ella frequenta uss il gimnasi biling da Porrentruy» (p. 45–46). Per la giuventetgna dischoccupada porscha la Fundaziun CH «in praticum da sis mais en il rom da cumpetenza (...). En in lieu [d'auter linguatg] survegn ins vinavant l'indemnisaziun da dischoccupaziun, tiers era 1600 francs per uras privatas ed in sustegn per l'abitaziun (...). Passa 800 han gia frequentà in tal praticum; dus terzs èn Romands» (p. 47). I s'enclegia ch'ins fa gugent diever da lezza spierta en noss temp da crisa economica. Claudine Brohy, delegada dal Forum per la bilinguitad (Bienna), punctuescha: «Ils linguatgs èn impurtants en mintga rom per mintga professiun» (p. 48).